

ACC. N:R M. 12916:1-5.

Landskap: Skåne Upptecknare: Wihlborg Larsson, Perstorp
Härad: N. Aska Berättare: " " "
Socken: Perstorp Berättarens yrke: Lantbrukare
Uppteckningsår: 1953 Född år 1898 i Perstorp

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Släktavhandling, föreläsning, berättelse ö. kyrkostämning.

s. 1-5. LMF 96.

Skriv endast på denna sida

ACC. N:R M. 12916: /.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

INSTÄLLNINGEN TILL BARN, BARNANTAL, BARNLÖSHET, BARNBEGRÄNSNING M M

Nedanstående uppteckning avser 1800 talets senare hälft och är gjord efter det som berättats av min moder och farmoder.

Den stora väckelsen som under senare hälften av förra århundradet gick fram över denna trakt inverkade på människornas tänkesätt och man kan sedan dess bemärka tvenne olika åskådningar beträffande barnalstring. De religiöst påverkade, vilka förekommo i alla samhällsgrupper, ansågo barn som en Guds gåva och någon begränsning av barnantalet i religiösa familjer förekom ej, emedan det ansågs som syndigt. Utomäktenskapliga barn ansågos av de s.k. "läsarna" som följden av syndiga förbindelser. De "världsligt" sinnade ville vanligen icke ha fler barn, än de ansågo sig ha råd till. Men som preventivmedel voro okända på denna tid och avhållsamhet sällan förekom, blev barnantalet i många hem större än de ekonomiska resurserna medgävo, varför barnbegränsningen stannade vid föresatserna. Många barn föddes under denna tid utom äktenskap. Bland torparegruppen förekom ofta att de som skulle gifta sig, icke fingo ekonomiska resurser till hembildning vid beräknad tid, varför giftermålet måste uppskjutas och barn föddes ofta innan vigsel kom till stånd. Stundom förekom det att torpardöttrar som hade tjänst i bondehem fingo barn till vilka bondsöner voro fäder. Någon gång förekom det att äktenskap kom till stånd mellan sådana barns föräldrar, men merendels blev följden att den unga modern fick flytta hem till sina föräldrar, såvida hon icke redan före barns bördan blivit bortkörd från sin anställning av husbondefolket, då de märkte att hon var gravid och då de fingo reda på vem som var den blivande fadern. Det förekom stundom fall av fosterfördrivning eller försök därtill genom förtärande av svavelstickor, men de fall som omtalats äro ej många och stundom utspreds rykten om sådant, vilka endast voro utslag av illvilja. Barnamord å nyfödda, utförda av modern, omtalades i något fall, men alla voro ense om det syndiga och brottsliga i sådan handling.

Luf 96

1

Utomäktenskapliga barn kallades "oäkta" och infördes under denna benämning i kyrkoböckerna. I dagligt tal kallades de de stundom helt vulgärt "horungar" och fingo under sin barndom lida mycken smälek för sin börds skull. Modern till oäkta barn föraktades av de flesta, även av de som icke ansågo sexuell förbindelse som något föraktfullt. Fall av abort inom äktenskap är ej omtalat. Något medel som använts för botande av ofruktsamhet är ej känt från denna tid.

Beträffande ålder för förstföderskor inom äktenskap är detta beroende på åldern vid giftermåls ingående. Vanligen gifte sig folk vid 25 - 30 års ålder eller senare.

Havandeskapet :

Då en kvinna blivit gravid, kallades det vanligen att "hon var med barn" eller "på det viset". Sällan förekom det att den blivande modern omtalade sitt tillstånd innan det syntes. Barnets födelse beräknades inträffa ungefär nio månader efter upphörandet av menstruationen. Förstföderskor ansågos ha något längre tid innan nedkomsten. Giftna kvinnor samtalande med varandra en tid före nedkomsten, om den väntade tilldragelsen, för att kunna anlita varandras hjälp om så var behövt. Vanligen hette det: "när jag trillar omkull" eller "när jag skall resa bort", då de yttrade sig om denna händelse. Ett allmänt råd till den som endast födde barn av ena könet var: "Ni får flytta sängarna till andra väggen". Därmed ansågs att omfamningen skulle ske från motsatt sida, detta skulle inverka på könsbildningen. De kvinnor som väntade barn brukade låta ortens barnmorska göra vissa undersökningar under havandeskapstiden, såsom urinprov. Vanligaste tiden härför var sex veckor före den beräknade nedkomsten. Hårt arbete brukade inte anses skadligt under senare delen av havandeskapet. Kvinnan ansågs då vara starkare än vanligt. Det förekom att kvinnor stundom trodde sig vara mer kraftiga än de verkligen voro, följden härav kunde bli missfall, om kvinnan tog för hårda tag eller lyfte något för tungt. Någon speciell hygien under tiden kan man väl

knappast tänka sig under 1800 talet, då renlighet på landsbygden var ett mycket svävande begrepp. Beträffande maten, så förtärde den grävda kvinnan det hon tyckte smakade, om så var möjligt. Ofta förekom s.k. "förvänd" smak, somliga fingo begär efter vissa mineral. Det fanns de som åto krita t.ex. Andra fingo stort begär efter socker eller annat sött. Klädedräkten måste givetvis anpassas, klänningar och kjolar av större vidd användes, man talade om "mammakläder", stora vida förkläden togos till o.s.v. Iordningsställande av småbarnskläder förekom. Vanligen syddes dessa av den blivande modern. Vaggansom vanligen hade sin plats på loftet, togs ned då barnet fötts, såvida den ej var i bruk till förut födda barn, det förekom stundom födslar med endast ett års mellanrum. Barnmorskan hämtades med hästskjuts och det gällde att köra föt, grannkvinnor som brukade hjälpa varandra kommo vanligen innan barnmorskeskjutsen ankom tillbaka.

Förlossningen :

Vanligen skedde denna i ett rum, där de övriga familjemedlemmarna icke fingo tillträde. I de flesta fall försiggick denna normalt och det var endast i undantagsfall som läkare behövde tillkallas. De gamla barnmorskorna ville helst själva klara situationen och det var endast om de ej kunde det som läkare eftersändes. Här var ganska lång väg till läkare, en och en halv mil och innan järnvägens tillkomst måste läkaren hämtas med hästskjuts. En gammal benämning på barnmorskan var "jorgumman", min farmor använde stundom detta uttryck. Som den lön en barnmorska hade var ganska låg, brukade man ge henne penningar, någon bestämd taxa fanns ej eller också tillämpades den inte, ty ersättningen kunde variera avsevärt. I förlossningsrummet fick man ha varmt och ljus, varmt vatten och handdukar måste vara till hands. Att fadern var närvarande skedde endast i undantagsfall, om modern begärde det etc. Några lugnande medel förekom ej, värkarna ansågos som något helt naturligt. Barnmorskan tog emot barnet och om detta ej gav något läte ifrån sig slog hon det i ändan med handflatan.

Detta hade till följd att barnet gav ljud ifrån sig. Barnet tvättades och vägdes av barnmorskan. Barn som föddes med s.k. "segerhuva" ansågos få större lycka än andra och troddes kunna bota vissa sjukdomar och tyda hemligheter. Den veckodag som barnet föddes på ansågs ha stor betydelse. Det var inte bra att vara född på en onsdag. Sådana barn ansågos få otur eller komma att fara illa. Bäst var att födas på söndagen, söndagsbarn ansågos få det bättre än andra, det gick alltid väl för dem. Fredagen var också en bra dag att födas på. Ett fredagsbarn kom alltid att få leva fredligt. De som föddes på en torsdag ansågos få se mera än andra. Det kunde betyda att de blevo beresta, men också att de fingo se det som var andra förborgat, de hade också lättare att få se spökerier o.d.

Efterbörden brändes eller grävdes ner i jorden. Modern lindades med en stor duk vilken bars i sex veckor. Om barn frågade varifrån de kommit såde man dem att barnmorskan kommit med dem. Storken har inte brukats som förevändning förrän i nyare tid. Vanligem fick modern ligga till sängs sex eller sju dagar efter nedkomsten. Dock fanns det kraftiga kvinnor som stego upp redan fjärde dagen. Husmoderns sysslor sköttes under tiden av någon lejd kvinna om det inte fanns så stora flickor i hemmet att de kunde sköta det. Det var vanligt att då det sports att ett barn fötts kommo grannkvinnorna för att se barnet. De hade då med sig något gott att bjuda modern .

Kyrktagning :

Denna företogs då sex veckor eller mera förflutit sedan nedkomsten. Vanligen hade dopet förrättats långt innan. Anmälan gjordes till pastorsämbetet, då man önskade kyrktagning. Någon avgift här för gjordes ej till kyrkan, men klockaren som skulle frambära en pall till koret, på vilken kvinnan skulle knäböja hade rätt till ersättning. Kvinnan bar svarta kläder vid kyrktagningen. I mitten av 1890

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

4.

ACC. N:R M. 12916: 5.

torde seden med kyrktagning ha upphört i denna församling, ty min moder omtalade att hon kyrktagits efter de tre äldsta sönerns födelse, varav den siste av dem föddes 1892, under det att hon icke blivit kyrktagen efter min födelse 1898. Huruvida något var att iakttaga vid kyrktagningen utöver ovan anförda eller några andra ceremonier förekom vid denna, eller hur den ritualenligt tillgick, har jag icke upptecknat av min mors berättelser. Men jag minnes att mina föräldrar omtalat, att om någon kyrktogs som fått barn före nio månader efter vigseln, brukade prästen läsa en annan bön för kvinnan än den brukliga. Det sades att han läste "den vrånga bönen". Huruvida denna var eller vad därmed avsågs är mig icke bekant. Om någon bjudning förekom i hemmet efter kyrktagningen har jag inte hört omtalas, troligen var så ej fallet.

Ovan upptecknade avser lantbrukare, men någon skillnad mellan dessa och hantverkare förekom säkerligen ej.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

5